

in de toekomst, naar het zich laat aanzien, over veel vrije tijd zal kunnen beschikken. Ook geeft het ons een kans bij de zo hoog nodige onderwijssvernieuwing. In dit verband is het niet ondienstig, op te merken, dat de inrichting 's zomers en 's winters, en ook op zondag, geopend is.

Bovendien biedt het aquarium belangrijke mogelijkheden voor wetenschappelijk onderzoek! Door de betrekkelijk lage temperatuur van het water, 12° C., is het geschikt voor het bestuderen van het gedrag van die dieren, die uitsluitend in bronnen of in snel stromend water gevonden worden, en waarvan nog zo goed als niets bekend is. Door het constant blijven van de temperatuur zouden wij erin kunnen nagaan, welke de invloed is van langere of kortere dagen op

het gedrag van waterdieren, onafhankelijk van de daar in de natuur vast mee verbonden temperatuursveranderingen. Tenslotte is er de kans, om ook eens met echte grottendieren kennis te maken, b.v. met de blinde grottensalamander, de olm uit het Karstgebergte, een dier dat zich in dit nieuwe milieu ongetwijfeld thuis zal voelen. Zo zal Aqua Fauna dan uit kunnen groeien tot een echt hydrobiologisch en speleologisch station.

Vermelden wij ten slotte dat de sekretaris van de stichting is de heer E. Verhoeff, Pieter Vermeerstraat 4 te Heerlen, en dat de grot telefonisch bereikbaar is onder nummer O. 4406—2069.

Dr. P. J. VAN NIEUWENHOVEN.

HERDENKINGSREDE

BIJ HET VERSCHIEDEN VAN PROF. DR. W. J. JONGMANS

(13 aug. 1978—13 okt. 1957)

GEHOUDEN IN DE VERGADERING VAN 6 NOV. 1957

door

F. H. VAN RUMMELEN

In de morgen van 19 augustus l.l. verscheen Prof. Jongmans in mijn werkkamer. Een dergelijk tussentijds bezoek had, in de jaren na ons beider pensionering, meestal een bijzondere betekenis. In ieder geval was zo'n bezoek, dat ook wel eens wederkerig plaats vond, van een geheel andere aard als die vóór dien tijd — vanaf 1921 — toen wij vrijwel dagelijks wetenschappelijke en dienst-aangelegenheden met elkaar bespraken. Na onze pensionering hadden de bezoeken meestal tot doel elkaar te informeren over gebeurtenissen en onderwerpen, die wij gezamenlijk in de zeer vele jaren van samenwerking hadden ervaren en uitgewerkt.

Op de bewuste morgen 19 augustus kwam hij om mij — der goede gewoonte getrouw — de hand te drukken, alvorens voor meerdere weken naar Spanje te gaan. Daar zou hij trachten om zijn reeds aangevangen studie van het spaanse carboon af te ronden.

Wie van ons beiden had toen kunnen denken dat de gewisselde handdruk een afscheid voor het leven zou betekenen? Helaas! heb ik hem daarna niet meer weergezien. Na op 20 september teruggekeerd te zijn uit Spanje, dwong een

lichte ongesteldheid hem zijn kamer te houden. Niets wees echter op een naderend einde. Toch heeft de dood hem in de morgen van 13 oktober verrast.

Door het overlijden van Prof. Dr. Jongmans is een man, met een wereldnaam op wetenschappelijk gebied, van ons heengegaan, die vanaf 1920 lid van ons Genootschap geweest is.

Met de dagelijkse gang van zaken in ons Genootschap en Museum heeft hij weinig bemoeienis gehad. Daarvoor kon hij, bij zijn drukke werkzaamheden, geen tijd vrij maken. Door zijn grote liefde voor Limburg en zijn landschappen had ons werken en streven echter zijn volle sympathie. Dit blijkt wel het beste uit de boeiende „feestrede”, met zeer beachtenswaardige wenken, die hij voor ons Genootschap gehouden heeft, bij gelegenheid van de heropening van ons museum, op 16 mei 1932 (zie pag. 62/65 v. h. Natuurhistorisch Maandblad 1937). En als er een onderwerp op natuurhistorisch gebied ter tafel kwam, dat in het kader van onze publicaties paste, dan werd het prompt, ter plaatsing, aan de redactie onzer geschriften toegezonden.

Samen publiceerden wij in ons Maandblad:

- 1925: Isoëtes, voorkomen in Limburg. Verwantschap met fossiele vormen (p. 67—70).
- 1926: Waarnemingen over de storing van Schrijversheide aan de oppervlakte (p. 3—5).
- 1935: Oude beekbeddingen en haar invloed op de stabiliteit van den ondergrond (p. 73—76).

Onder zijn naam verscheen in ons Maandblad:

- 1935: Palmenreste in der Braunkohlengrube „Carisborg” bei Heerlen (p. 46—48).
- 1937: Excursie naar de Heimansgroeve op 17 mei 1937 (p. 79—83).

Met meerdere medewerkers publiceerde Prof. Jongmans in ons Maandblad in:

- 1925: Geologische en Palaeontologische beschrijving van het karboon der omgeving van Epen, met medewerking van G. Delépine, W. Gothan, P. Pruvost, F. H. van Rummelen en N. de Voogd (p. 55—83).

Overdrukken van deze publicaties zijn aan een groot aantal personen en instituten in de wereld gezonden, waarmede ons Genootschap geen relaties had. Wij zijn hem voor deze steun dankbaar, omdat hij daardoor ook de aandacht in wijdere kring op ons streven gevestigd heeft.

In mijn herdenkingsrede zou ik te kort schieten, als hier alleen de verdiensten van Prof. Jongmans voor ons Genootschap naar voren werden gebracht.

Laat mij daarom trachten zijn grote betekenis voor de wetenschap, zij het ook onvolledig, te schetsen.

Na het beëindigen van zijn middelbare studie en afgelegd staatsexamen werd Jongmans in 1898 ingeschreven bij de Universiteit te Leiden om pharmacie te studeren. De bij dit studievak gegeven colleges, over botanie schijnen hem zodanig geboeid te hebben, dat hij spoedig op dit studievak overschakelde. Reeds in 1900 werd hij lid van de Nederlandsche Botanische Vereeniging. Dat hij bij deze studie snelle vorderingen maakte in de kennis der plantenwereld, blijkt wel daaruit, dat reeds spoedig de verbreiding der planten in ons land zijn grote interesse kreeg. Met Dr J. W. G. Goethart was daarvoor reeds in 1902 een systeem uitgedacht, waardoor deze verbreiding overzichtelijk kon worden voorgesteld. Het zijn de bekende plantenkaartjes, bewerkt volgens het hok-systeem, waarvan er van 1902—1907 reeds ongeveer 450 verschenen zijn van hun hand.

(Nevenstaande foto vertoont het driemanschap Goethart—Jongmans—Vuyck op weg naar een der hok-terreinen).

Na een voortgezette studie te München, waar hij op 13 maart 1906 tot Doctor promoveerde, werd hij benoemd als Conservator aan het Rijks Herbarium te Leiden.

In deze tijd waren de exploraties naar steenkool in ons land in volle gang. De Directeur van het Rijks Herbarium, Dr Goethart, die zich ook wel interesseerde voor planten, welke in een natuurlijk herbarium waren geconserveerd, zond zijn conservator Jongmans naar het zuiden om eens poolshoogte te nemen, of daar buit voor hem te halen was. Deze reizen werden bepalend voor de richting, die de jonge Doctor in zijn verder leven zou gaan. In augustus 1906 ontmoette hij de Directeur der Rijksopsporing van Delfstoffen, Mr. Ir. W. A. J. M. van Waterschoot van der Gracht. Deze, met de hem eigen vooruitziende blik, begreep direct de kans om een botanicus, bij zijn geologische onderzoeken, in te schakelen voor de studie der fossiele planten uit het carboon en eventueel andere formaties. Nog in hetzelfde jaar werd Dr Jongmans bij de R. O. v. D. gedetacheerd, en nam zijn palaeo-botanische werk der boringen een aanvang. In 1908 werd ook dit werk in de mijnen, voor het Geologisch onderzoek van Zuid-Limburg, aan hem opgedragen. Middelerwile waren reeds contacten gelegd met verschillende buitenlandse collega's, waardoor uitwisseling van gegevens en bezichtigingen van el-

kaars verzamelde collecties mogelijk werden. In die eerste jaren is vooral de samenwerking met Dr R. Kidson te Edinburgh voor zijn vorming van botanicus tot palaeobotanicus zeer vruchtdragend geweest. De verworven kennis stelde hem in staat om reeds in 1909 een belangrijke bijdrage, op zijn gebied, te kunnen leveren in de grote publicatie van van Waterschoot van der Gracht, „The deeper Geology of the Netherlands”. In deze bijdrage begon het reeds voor hem te dagen, dat de flora van elke dikkere zone in het carboon gekenmerkt was door een eigen planten-associatie. Men mocht dus verwachten, dat de gevolgde methode van onderzoek bruikbaar zou zijn voor de stratigraphische indeling van het carboon. Dit principe aanvaardende, kwamen van zijn hand een groot aantal publicaties, aan de lopende band.

De lijst van geschriften van Prof. Jongmans telt 173 nummers. Tot No 119 zijn zij opgenomen in een lijst van geschriften, in 1941 gepubliceerd door de Vereeniging tot het bevorderen van de beoefening der wetenschap onder de katholieken in Nederland. Ik kan deze niet alle aanhalen. Maar wel wil ik er de aandacht op vestigen, dat hij de meeste gebieden, welke hij beschreven heeft, ook door eigen onderzoek leerde kennen. Gedurende zijn ambts-periode, en deels ook nog na zijn pensionering, bezocht hij kolenbekkens van W. Afrika, N. Amerika, België, Canada, Engeland, Frankrijk, Oostenrijk (Stangalpen), Eur. Rusland, Spanje, Turkije en Zwitserland. Van collega's of Instituten

kreeg hij ter bewerking materiaal toegezonden uit Oost-Azië en China, Egypte, Bintan, Nieuw Guinea, Brazilië, Peru en Z.-Afrika. Op zijn initiatief werd een expeditie gemaakt naar het carboon van Djambi (Sumatra) door Zwierzicky en Postumus, en verzamelde ik materiaal in het carboon van het Steinacher Joch (Brennergebied), Nassfeld en de Schuterkofel (beide in de Karintische Alpen).

Het behoeft wel geen betoog, dat de bestudering van dergelijk, wereldomvattend materiaal voor de inzichten van Jongmans, in de stratigraphische verhoudingen, met de dag duidelijker werden. Hij kwam zelfs zo ver, dat hij ook een palaeogeografisch overzicht, van het karboon op de wereld, kon opbouwen. En dit werd nog bevorderd door de kennis der geologie, in het algemeen, die hij zich gedurende zijn studietijd, genoodzaakt was te leren, en ook had verworven. Dit blijkt wel ten duidelijkste uit het groot aantal geschriften over onderwerpen, die ogenschijnlijk buiten zijn eigenlijk studiegebied lagen, welke hij zelf, of met anderen — waaronder ik het voorrecht had vaak te behoren — publiceerde.

Het ambtelijk leven van Dr Jongmans onderging slechts enkele mutaties.

In 1906 werd hij, als gezegd, Conservator aan het Rijks-Herbarium te Leiden, en reeds spoedig gedetacheerd bij de toenmalige Rijksopsporing van Delfstoffen voor de phyto-palaeontologische onderzoekingen. In 1919 werd hij benoemd als Afdelings-Chef bij de toen opgerichte Rijks Geologische Dienst, aanvankelijk met standplaats Haarlem, en vanaf 1921 te Heerlen. Toen in 1924 de Stichting Geologisch Bureau voor het Nederlandse Mijngedebiet van de R.G.D. werd afgesplitst, werd hij Directeur van dit Instituut. In deze functie bleef hij tot zijn pensionering, op 1 juli 1946. Toen ging hij echter niet in ruste, en tot aan zijn verscheiden ging hij door met werk, dat hem zo lief was.

Het werk van Prof. Dr Jongmans vond zowel in het buitenland als in Nederland erkenning. Dit blijkt wel uit het aantal onderscheidingen en functies die hem werden toegewezen:

- 1957: Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.
- 1929: Officier in de Orde van Oranje Nassau.
- 1957: Eereburger der Gemeente Heerlen.
- 1928: Corresponderend Lid van de Pontificale Academie van Wetenschappen.

Het driemanschap Goethart (met baard, op de bok) — Jongmans (met pet) en Vuyck (de achterste), op weg naar een der hok-terreinen.

- 1928: Buitenlands Lid van de Kon. Mij. voor Weteenschappen in Bohemen.
- 1928: Corresponderend Lid van de Geological Society te Londen.
- 1932: Buitengewoon Hoogleeraar in de Palaeophytologie aan de Rijksuniversiteit te Groningen.
- 1937: Voorzitter van de Sectie Steenkool op het Internationale Geologen Congres te Moskou.
- 1938: Doctor h.c. van de Universiteit te Glasgow.
- 1939: Foreign Fellow der Geological Society te Londen.
- 1951: Ontving hij de van Waterschoot van der Gracht-Erepenning.
- 1954: President der Palaeontologische Sectie van het Internationaal Botanisch Congres te Parijs.
- 1955: Eere-Doctoraat der Universiteit van Amsterdam.

Als erfenis heeft Prof. Jongmans nagelaten het, door ons samen opgebouwde, museum, waarin alle voorwerpen op palaeontologisch petrographisch, technisch en mineralogisch gebied — die wij in de loop van een 50-jarige samenwerking bijeengebracht hebben, — voor het grootste deel gedetermineerd en gecatalogiseerd, zijn ondergebracht. In deze rijke verzameling (die bij zeer vele vakgenoten in de gehele wereld bekend is) domineren zo wel de plantaardige als de dierlijke fossielen, alsmede de gesteenten met hun bijzondere kenmerken van het carboon. Maar ook aan de uit de bedekkende lagen dezer formatie is veel aandacht geschonken. De collecties zijn zodanig gerangschikt, dat niet alleen geologisch en palaeontologisch geschoolden, of leiding gevenden in het mijnbedrijf, er hun kennis kunnen verrijken. Ook belangstellende leken kunnen er hun hart aan op halen en een inzicht krijgen op welke wijze de weldadige zonne-energie uit het carbonische tijdperk, tot op onze dagen, werd geconserveerd.

Prof. Jongmans heeft reeds jaren gepoogd om voor deze rijke verzameling een ruimer onderdak te verkrijgen. In deze herdenkingsrede moge ik de hoop uitspreken, dat zijn hartewens niet vergeten zal worden.

Uit de schriftelijke nalatenschap van Jongmans moet ik vooral naar voren brengen de *Compte-rendu's* der in 1927, 1935 en 1951 te

Heerlen gehouden carboon-congressen, die mede op zijn initiatief, in samenwerking met Prof. W. Gothan en Prof. A. Renier, werden gehouden. In deze geschriften (waarvan hij de hoofd-redactie had) werden de mededelingen vastgelegd van een groot aantal werkers aan de carboonstratigraphie, verspreid over vrijwel de gehele aarde, alsmede die van beoefenaars der hiermede nauwverwante wetenschappen.

Na het hierboven medegedeelde acht ik mij er van ontslagen om uitvoerig uit te wijden over de indirecte invloed, die zijn werken en streven gehad heeft, en nog heeft, op onze samenleving.

Daarbij denk ik in het bijzonder aan onze mijnbouw, waarmede zijn studie nauwer verbonden is, als menigeen wel vermoedt. Hierop het licht te doen vallen moge overgelaten worden aan hen, die voor advies bij hem te rade kwamen.

Tot zijn grote teleurstelling heeft Jongmans, met zijn colleges te Groningen niet de resultaten kunnen bereiken, die hij zich bij het aanvaarden van zijn Hoogleraars-ambt had voorgesteld. Als eerste Professor der palaeo-botanie in Nederland stelde hij zich voor om, zoveel als mogelijk was, de door hem zo moeizaam verworven kennis door te geven aan een opvolgende generatie. De meeste der botanie studerende vonden het blijkbaar niet belangrijk genoeg om ook de voorvaderen van hun recente troetelkinderen te leren kennen. Waarschijnlijk heeft daarbij het ontbreken van de mogelijkheid van een meer persoonlijk contact tussen de hoogleraar en zijn studenten — Heerlen en Groningen zijn zo ver van elkaar verwijderd — daarbij ook een rol gespeeld. En omdat bij de ambts-aanvaarding van Jongmans het doceren der geologische wetenschap was stopgezet, waren er geen geologische studenten om zijne speciale, ook voor de geologie zo belangrijke, wetenschappelijke colleges te volgen.

In het voorafgaande ben ik mij er van bewust, slechts vluchtig en onvolledig de grote betekenis van het werken en streven van Prof. Jongmans te hebben kunnen aanstippen.

In ons Genootschap zal de nagedachtenis van Prof. Jongmans als groot geleerde, die ook zijn uitgebreide kennis aan onze kring heeft willen mededelen, blijvend zijn. En wij voelen zijn verscheiden ook als een groot verlies in onze natuurhistorische gemeenschap.

Hij ruste in vrede!